

Het Platform Taalgericht Vakonderwijs

Op 30 november 2001 is het Platform Taalgericht Vakonderwijs opgericht. Medewerkers van instellingen en (vak)docenten wisselen ervaringen met Taalgericht vakonderwijs uit, reflecteren op resultaten, en maken samen nieuwe plannen. Zo ontstaat er een bundeling van kennis over de manier waarop Taalgericht vakonderwijs het beste kan worden ingevuld. Het Platform is bovendien een informatiepunt voor alle geïnteresseerden in Taalgericht vakonderwijs.

Contactpersonen en adressen:

voorzitter: Maaïke Hajer, CENTO, Hogeschool van Utrecht, Postbus 14007, 3500 SB Utrecht, telefoon 030-25477357

coördinatie: Theun Meestringa, Elsbeth van der Laan, SLO, Postbus 2041, 7500 CA Enschede, telefoon 053-4840646

Geïnteresseerd?

Wilt u meer weten of ondersteuning bij Taalgericht vakonderwijs? Contactadressen van het Platform zijn:

APS, Atty Tordoir, Bert de Vos, Postbus 85475, 3508 AL Utrecht, telefoon 030- 2856600

Atlas Onderwijs Advies Groep, Kees Galema, Moniek Sanders, Baarsjesweg 224, 1058 AA Amsterdam, telefoon 020-6257586

Bureau Interculturele Evaluatie (ICE), Karen Heij, Postbus 4, 4033 ZG Lienden, telefoon 0320-603434

CED/ Het Projectbureau, Brigitte van Hilst, Regine Bots, Postbus 8659, 3009 AP Rotterdam, tel 010-4071599

Expertisecentrum Taal, Onderwijs en Communicatie (ETOC), Hilde Hacquebord, Nanette Bienfait, Groningen, telefoon 050-3635814

Freudenthal Instituut, Dolly van Eerde, Tiberdreef 4, 3561 GG Utrecht, tel 030-2611611

Hogeschool van Utrecht / CENTO, Maaïke Hajer, Gertrud Lemmens, Postbus 14007, 3500 SB Utrecht, telefoon 030-2547357

ITTA, Jacqueline de Maa, Herengracht 514, 1017 CC Amsterdam, telefoon 020-5253757

KPC Groep, Gerard Elshout, Postbus 482, 5201 AL Den Bosch, telefoon 073-247247

SLO, Elsbeth van der Laan, Theun Meestringa, Postbus 2041, 7500 CA Enschede, telefoon 053-4840646

internet: www.taalgerichtvakonderwijs.nl

Taalgericht vakonderwijs:

Interactie met taalsteun in alle vakken

PLATFORM
Taalgericht
Vakonderwijs

De beste wijze om iets te leren, is om er les in te geven.

(Seneca, 4 v. Chr.- 64 n. Chr.). Leerlingen leren er veel van als ze zelf de lesstof verwoorden, zelf vertellen of opschrijven wat de verbanden zijn tussen begrippen. Hoe organiseer je de les zo, dat leerlingen in staat zijn zelf de lesstof te verwoorden? De docent hoeft niet terug te vallen op versimpelde teksten of makkelijker vragen. Het is belangrijk dat leerlingen de gelegenheid krijgen om in interactie te praten en te schrijven over het vak, en daarbij zonedig (taal)steun krijgen.

Taalgericht vakonderwijs zoekt naar mogelijkheden om leren en taal evenveel aandacht te geven in het vak. De vakinhoud staat voorop, maar daarover praat je met elkaar in vaktaal. Aandacht voor de taal betekent dubbele winst. De leerling begrijpt het vak beter en werkt bovendien aan zijn of haar taalvaardigheid.

Docenten werken aan allerlei vernieuwingen: integratie theorie en praktijk in het vmbo, inrichting van het studiehuis, vakoverstijgende vaardigheden, het opstarten van leerwerktrajecten, enzovoorts. Taalgericht vakonderwijs biedt inspiratie voor deze vernieuwingen.

Een Lesvoorbeeld

Het skelet is jouw versteviging.
Zonder dat was je een pudding.
Je moet hem wel dankbaar zijn.
Anders was je heel klein.
(Prabahit, 1F, Vader Rijn College, Utrecht, mei 2001)

IN DE BIOLOGIELESSEN VAN CARLA DIEMONT MOETEN LEERLINGEN AAN HET EINDE VAN EEN LES (SENREEKS) ALTIJD IETS PRESENTEREN. ZE MAKEN EEN GEDICHT OVER HET SKELET, MAKEN EEN POSTER OVER HET HART OP VERTELLEN DE KLAS HET EEN EN ANDER OVER VOORTPLANTING. DE PRESENTATIES MOETEN ER GOED VERZORGD UITZIEN EN DE LEERLINGEN MOETEN BOVENDIEN ALLERLEI VAKBEGRIPPEN GEBRUIKEN. GEDICHTEN KOMEN IN DE SCHOOLKRAANT, POSTERS BLIJVEN LANGERE TIJD IN DE KLAS HANGEN EN DE MONDELINGE PRESENTATIES MOGEN OOK IN DE VORM VAN TONEELSTUKJES OP ROLLENSPELLEN. LEERLINGEN LATEN ZO ZIEN EN HOREN WAT ZE GELEERD HEBBEN. ZE LATEN ZIEN DAT ZE EXPERT ZIJN OP EEN VAKONDERDEEL. HET EINDPRODUCT VRAAGT EEN GOEDE VOORBEREIDING. ZOWEL DE FEITELIJKE VAKINHOUD (HART, VOORTPLANTING, SKELET), ALS DE TAAL DIE NODIG IS OM DAAROVER TE VERTELLEN (VAKTERMEN, VERBANDEN, UITSpraak, SPELLING), SPEELT DAARIN EEN BELANGRIJKE ROL.

Leren

Meer dan vroeger zijn er grote verschillen tussen leerlingen en hun manieren van denken. De leerlingenpopulatie is de laatste twintig jaar behoorlijk van gezicht veranderd. Met name

Hoe komt Carla Diemont tot zo'n les of lessenreeks? En vooral: waarom doet ze het zo?

de confrontatie met leerlingen voor wie Nederlands de tweede taal is, werkt in het onderwijs als contrastvloeiend: het maakt de zwakke kanten van het onderwijs zichtbaar. Wanneer leerlingen teksten en uitleg niet meer goed begrijpen, is duidelijk dat docenten andere wegen moeten zoeken om de leerstof aan te bieden. De leerlingen zijn veranderd, maar ook de eisen die aan hen gesteld worden in het dagelijks

Leren wordt effectief als leerlingen mogen puzzelen, vragen mogen bedenken en mogen overleggen over de antwoorden.

leven, op het werk en in de vervolgopleiding zijn niet meer die van twintig jaar geleden. Leerlingen leren het snelst en denken het hardst als ze gemotiveerd zijn. Het helpt als ze uit kunnen gaan van feiten (wat zie je? hoor je? voel je?), daar vragen over kunnen bedenken en hun antwoorden betekenisvol kunnen presenteren. Je kunt dan zelfs lastiger teksten aan leerlingen voorleggen dan verwacht. Leren wordt effectief als leerlingen mogen puzzelen, vragen mogen bedenken over het onderwerp en mogen overleggen over de antwoorden. Een voorbeeld hiervan is een biologielees van Bert de Vos.

Nog een Lesvoorbeeld

DE LES BEGINT MET EEN KORTE UITLEG VAN DE STRUCTUUR EN DE DOELLEN VAN DE LES. DE EERSTE OPDRACHT STAAT IN HET TEKEN VAN 'ORDENING'. LEERLINGEN MOGEN GAAN PUZZELLEN. ZE KRIJGEN EEN AANTAL AFBEELDINGEN VAN DIEREN EN MOETEN IN TWEETALLEN DE DIEREN ORDENEN. HOE ZE DAT DOEN, MOETEN ZE ZELF WETEN, MAAR STRAKS MOETEN ZE WEL AAN DE KLAS UITLEGGEN WAAROM BEPAALDE DIEREN BIJ ELKAAR HOREN. DE VERSCHILLEN TUSSEN DE GROEPJES ZIJN GROOT. SOMMIGE TWEETALLEN KIEZEN VOOR DE LEEPOMGEVING EN EINDIGEN MET TWEE GROEPJES: LEVEN IN HET BOS, LEVEN IN HET WATER. ANDEREN KIEZEN VOOR CATEGORIEËN ALS 'SLOOM', 'KUNNEN VLIEGEN', 'HEBBEN EEN SCHAAL'. AL CATEGORISEREND BENOEMEN DE LEERLINGEN VERSCHILLENDE ASPECTEN VAN DE DIEREN. TIJDENS DE KLAS-SIKALE UITWISSELING HOREN EN LEREN ZE VAN ELKAAR WELKE PROCEDURES JE KUNT VOLGEN, WELKE CATEGORIEËN JE KUNT GEBRUIKEN EN OP WELKE KENMERKEN JE KUNT LETTEN.

IN EEN VOLGENDE RONDE BEKIJKEN EN BETAITEN LEERLINGEN VERSCHILLENDE DIEREN, ONDER ANDERE EEN OPGEZETTE MANTER, EEN MOL OP STERK WATER, EEN DODE VIS EN EEN STUK INKTVIS. ZE PRATEN MET ELKAAR OVER WAT ZE ZIEN EN VOELEN. DE DOCENT MAAKT DAARNA MET DE KLAS EEN WOORDWERB OVER 'STEVIGHEID': EEN VAN DE ORDENINGS-PRINCIPES BINNEN HET VAK BIOLOGIE. VERVOLGENS BEDENKEN LEERLINGEN VRAGEN DIE TE MAKEN HEBBEN MET STEVIGHEID:

Leerlingen kunnen met concreet materiaal handelen, denken, overleggen en beslissen

"WAAROM KRAAKT EEN KEVER ALS JE EROP STAAT?" "HEEFT EEN KWAL BOTTEN?". ER LIGGEN VERSCHILLENDE TEKSTEN OP EEN TAPEL IN DE KLAS. OM DE BEURT ZOEKEN ZE EEN TEKST UIT DIE WAARSCHIJNLIJK EEN ANTWOORD GEEFT OP HUN VRAAG. DE DOCENT DOET HET EERST HARDOP DENKEND VOOR. ALS LEERLINGEN EEN TEKST GEVONDEN HEBBEN, LEGGEN ZE AAN DE KLAS UIT WAAROM ZE DENKEN DAT DIE TEKST EEN ANTWOORD GEEFT OP HUN VRAAG. LEERLINGEN ZEGGEN DAN DINGEN ALS: "IN HET KOPJE STAAT..." "OP HET PLAATJE STAAT..."

Leren en Taal Wat laten deze voorbeelden zien?

Leerlingen zijn druk bezig met de inhoudelijke taken waarmee ze leren over het vak. Ze zijn gemotiveerd en er gebeurt veel in de klas.

Een onmisbare voorwaarde voor leren is motivatie: bezig willen zijn met onderwerp. Met een 'puzzel' (de ordeningsopdracht) motiveert De Vos zijn leerlingen. Zij kunnen met concreet materiaal handelen, denken, overleggen en beslissen. Bij Diemont zijn de leerlingen gemotiveerd om een zo mooi en goed mogelijke presentatie te maken.

Een onmisbaar gereedschap voor leren is taal. Ten eerste is leren denken over een vak tegelijkertijd de taal van het vak leren: de vaktermen, de verbanden tussen die termen (Wat heeft 'revolutie' met 'macht' te maken?) en wat het te maken heeft met wat je al weet. Taal is ook nodig om goed te kunnen samenwerken (hoe reageer je op elkaar, hoe onderbouw je je mening), om bronnen te gebruiken (teksten lezen bijvoorbeeld) of om te vertellen of te schrijven over wat je te weten bent gekomen. Aan dat laatste kunnen docenten zien of een leerling de leerstof begrepen heeft.

Veel leerlingen zijn echter niet van zichzelf zo taalvaardig dat ze goed geformuleerde vragen kunnen opschrijven of mooie presentaties kunnen maken. Ze hebben daarbij hulp nodig.

Taalsteen

Taalsteen geeft leerlingen de mogelijkheid om te leren hoe ze iets moeten opschrijven of vertellen, hoe ze een tekst kunnen lezen, hoe ze aantekeningen kunnen maken over de belangrijkste leerstof, hoe ze met onbekende woorden kunnen omgaan, hoe ze kunnen leren, enzovoort.

De taalsteen kan bestaan uit afbeeldingen, woordenlijstjes bij een tekst, aandacht voor leesstrategieën in de vakles, het aanbieden van schrijfkaders, het werken met sleutelschema's, het spelen van taalspellen, overleg bij het samen werken, enzovoorts.

Bij een les Aardrijkskunde laat Theo Hoogervorst leerlingen een spel spelen over natuurrampen. Leerlingen pakken een voor een kaartje van een stapel en lezen de tekst voor die erop staat, bijvoorbeeld: "Deze ramp komt vooral voor in gebieden waar scheuren in de aardkorst zitten". Vervolgens moet het groepje beslissen bij welke ramp deze beschrijving past: verwoestijning, watersnood, vulkanisme of aardbeving. Tijdens dit spel overleggen de leerlingen met elkaar en verzamelen ze informatie over de verschillende rampen. De docent loopt rond om de interactie tussen leerlingen te begeleiden op waar nodig leerlingen van verdere informatie te voorzien. Tot slot krijgen de leerlingen een schrijfkader uitgedeeld waarmee ze kunnen laten zien wat ze opgestoken hebben.

*DEZE RAMP ONTSTAAT ALS . . . . .
VERVOLGENS . . . . .
DAARNA . . . . .
TENSLOTTE . . . . .
DOOR DEZE RAMP . . . . .
DEZE RAMP HEEFT WEL/GEEN VOORDELEN, WANT . . . . .
JE KUNT WEL/NIET IETS TEGEN DEZE RAMP DOEN, NAMELIJK . . . . .*

Leerlingen kunnen in de ontspannen situatie van het spel veel praten over de leerstof: ze oefenen al spelend met vaktermen en dergelijke. Het schrijfkader geeft hen een duidelijke structuur om de informatie te presenteren. Bovendien kunnen leerlingen en docenten aan de schrijfproducten goed zien wat ze hebben geleerd of waar nog extra leren nodig is.

Tien kenmerken van Taalgericht vakonderwijs

Taalgericht vakonderwijs heeft als belangrijk doel dat leerlingen niet alleen leren denken over leerstof, maar er ook over kunnen vertellen of schrijven. Niet alleen is het presenteren 'in eigen woorden' en met gebruikmaking van vaktermen een uitdagend doel voor leerlingen, het laat docenten ook goed zien wat leerlingen geleerd hebben.

De aandacht voor de vakinhoud (wat moet ik leren) staat op de eerste plaats, maar er is ook aandacht voor eigen kennis (wat weet ik al), voor het leren (hoe pak ik het aan) en voor de taal die nodig is om over het vak te communiceren (hoe zeg ik wat ik geleerd heb).

Taalgerichte vaklessen kenmerken zich door de volgende tien punten.

Taalgerichte vaklessen in tien punten

1 In natuurlijk gesprek
Docenten en leerlingen zijn zoveel mogelijk in natuurlijk gesprek met elkaar. Dit kan individueel, in groepen of met de klas. Het gesprek kan gaan over de leerstof, over de persoonlijke invulling daarvan van de leerlingen en over hun leerervaringen. Daarnaast geeft de docent ook klassikaal uitleg over het vak en kan hij of zij verhalen vertellen.

2 Alledaagse en vakspecifieke voorkennis
In de oriëntatie op een thema of lessenreeks besteden docenten en leerlingen aandacht aan het ophalen van vakspecifieke én van alledaagse voorkennis. Die voorkennis moet van belang zijn voor de aan te bieden leerstof, maar dan zorgt ze er ook voor dat de leerlingen een beeld krijgen van wat ze gaan leren, en welke taak ze gaan uitvoeren. Ze moeten zicht krijgen op de taal- en de vakdoelen van de komende lessen.

3 Variatie van tekstsoorten en media
Leerlingen krijgen de leerstof op verschillende manieren aangeboden. Dit kan door een afgewogen variatie van tekstsoorten (dagboek, interview, leertekst, gedichten) en media (rollenspel, video, computer, proeven) waarin de informatie uitvoerig en vanuit verschillend perspectief gepresenteerd wordt en waaruit de leerlingen zelf betekenissen kunnen afleiden en leerstof kunnen oppikken.

4 Voordoelen, laten zien, en voorbeelden geven
Docenten laten zien, doen voor, of geven voorbeelden van hoe er geleerd kan worden en hoe vaardigheden uitgevoerd kunnen worden. Daarbij is er ook aandacht voor de middelen die kunnen worden aangewend, bijvoorbeeld aandacht voor de taal(structuur) die voor een bepaalde inhoud / opdracht relevant is.

5 Variatie aan verwerkings- en toepassingsopdrachten
Leerlingen krijgen een grote variatie aan verwerkings- en toepassingsopdrachten om hun denkvaardigheden en

vaardigheid in het oplossen van (vak)problemen te ont-
wikkelen.

6 Samenwerken

Leerlingen werken veel samen om de leerstof te begrijpen, te verwerken en toe te passen aan de hand van opdrachten die (vak)taalgebruik uitlokken. Begrippen kunnen duidelijk worden in zinvolle interactie.

7 Manieren van leren van de leerlingen

Docenten en leerlingen besteden regelmatig aandacht aan manieren van leren. Er is aandacht voor de manier waarop leerlingen een taak hebben aangepakt, bijvoorbeeld hoe leerlingen een antwoord hebben gevonden, en leerlingen vergelijken welke manieren succesvol zijn geweest.

8 Inbrengen van alle-

daagse kennis

Ook tijdens de lessen

geven docenten

regelmatig ruimte

aan leerlingen om

alledaagse kennis in

te brengen. Dit gebeurt

met name bij nieuwe woor-

den en begrippen en bij het toepas-

sen van de nieuwe vakkennis en -vaardigheden.

9 Steun bij teksten en opdrachten

Leerlingen krijgen steun bij lees-, kijk- en luisterteksten en bij spreek- en schrijfopdrachten die vermoedelijk (te)

moeilijk voor hen zijn. Deze steun richt zich in ieder geval op die taalaspecten (woorden, [delen van] zinnen, opbouw van teksten) die noodzakelijk zijn voor een goede verwerving en verwerking van de leerstof.

10 Monitoren en feedback geven

Docenten en leerlingen houden zicht op het leerproces en geven elkaar feedback op tussen- en eindresultaten. In de afsluitende toets kunnen de leerlingen laten zien in hoeverre ze de taal- en vakdoelen bereikt hebben.

Taalgericht vakonderwijs in de praktijk

Taalgericht vakonderwijs vereist een andere manier van het inrichten van lessen dan nu vaak het geval is. Leerlingen zijn in het huidige onderwijs meestal maar weinig aan het woord en ze krijgen weinig (taal)steun bij het leren vertellen of schrijven. Bij Taalgericht vakonderwijs gaat om een aanvulling bij bestaand lesmateriaal, het gaat om een andere didactiek. Een didactiek die past bij andere vernieuwingen zoals zelfstandig en actief leren, taalbeleid, krachtige leeromgevingen en omgaan met verschillen.

Het is voor een vakdocent vaak moeilijk om een taalbril op te zetten. Het is onmogelijk dat alle vakspecialisten taalspecialisten worden. Het ligt daarom meer voor de hand dat taal- en vak-

Het is voor een vakdocent vaak moeilijk om een bril op te zetten.

docenten samen om de tafel gaan zitten. Samen kunnen ze het gebruikte lesmateriaal kritisch bekijken en op basis van gezamenlijke kennis en ervaring de moeilijkheden uit de stof benoemen. Samen kunnen ze nieuwe oplossingen bedenken opdat leerlingen met de moeilijkheden om leren gaan en meer mogelijkheden krijgen om bijvoorbeeld over de leerstof te overleggen.

Voor zulke veranderingen is een schoolbrede aanpak nodig. De schoolleiding moet achter de veranderingen staan en zich ervoor inzetten. Het moet mogelijk zijn zo nu en dan bij elkaar in de les te kijken. Coaching van elkaar en door mensen van buitenaf kan een enorm motiverend effect hebben. En motivatie is de belangrijkste voorwaarde voor succes.

Platform Taalgericht Vakonderwijs

Het Platform Taalgericht Vakonderwijs zoekt samen met docenten naar manieren om Taalgericht vakonderwijs vorm te geven. Reacties van docenten die bezig zijn met Taalgericht vakonderwijs komen vaak op drie dingen neer:

- De klassen werken beter, leerlingen zijn bezig met de taken voor het vak.
- Leerlingen hebben meer plezier in de klas.
- De docent ziet beter wat leerlingen kunnen of waar ze nog moeite mee hebben en kan daarop beter de begeleiding afstemmen.

Het Platform Taalgericht Vakonderwijs wil de ontwikkeling en invoering van Taalgericht vakonderwijs ondersteunen en stimuleren.

Coaching van elkaar en door mensen van buitenaf kan een enorm motiverend effect hebben.